

MIKLÓS PÉTER – TÓTH ESZTER ZSÓFIA

VARGA LÁSZLÓ KERESZTÉNYDEMOKRATA POLITIKUS ÁLLAMBIZTONSÁGI MEGFIGYELÉSE AZ USA-BAN, AZ 1960-AS ÉVEK ELEJÉN

Varga László kereszténydemokrata politikus volt a rendszerváltozás után a magyar kereszténydemokrata mozgalom nagy megújítója. 1939-ben, 29 évesen diplomázott jogászként, 1943-ban tette le az ügyvédi vizsgát. 1937-től a Józsefvárosi Keresztény Munkásifjak Egyesületének elnöke volt. 1944-ben részt vett a németellenes ellenállásban, a Nyilas Számvevőszék letartóztatta. Lakásán alakult meg a Demokrata Néppárt, amelynek színeiben 1947–48 között országgyűlési képviselőként tevékenykedett. A Magyar Kommunista Párt folyamatosan támadta, így a várható letartóztatás elől 1948-ban emigrált. Előbb Svájcban telepedett le, 1950-től az USA-ban. A magyar emigráció meghatározó személyisége volt, előbb a Szabad Európa Rádiónál, majd ügyvédként tevékenykedett. A Szabad Magyar Jogászok Világszövetségének alapítójaként harcolt azért, hogy az ENSZ napirenden tartsa az 1956-os magyar forradalom kérdését. A rendszerváltás után tért haza. 1994–1997 között a Kereszténydemokrata Néppárt, 1997-től 2003-ban bekövetkezett haláláig a FIDESZ országgyűlési képviselője volt. Hosszú és eredményes pályájának azt a részét tekintjük át, amikor amerikai emigrációban élt: a magyar titkosszolgálat megfigyeltette és megpróbálta ügynökné beszervezni, azonban e kísérletük sikertelen maradt.

Az ÁBTL két dossziéban őrzi azokat az iratokat, amelyek Varga László politikus, amerikai életének megfigyeléséről keletkeztek.¹ Az iratanyag tartalmaz a politikussal kapcsolatos feljegyzéseket, jelentéseket, kérdőjegyeket, 1956-os környeztetanulmányt édesapjáról és sógoráról. Mindez önmagában is érdemessé teszi a forrásokat az alaposabban elemzésre. Igazán különlegessé azért válnak a kutató számára, mert az állambiztonság emberei Varga László levelezését nemcsak felbontották és ellenőrizték, hanem le is másolták. E levelek rendkívül gazdag források Varga László mindennapi életére, érzéseire, gondolatvilágára, rokoni és baráti kapcsolatrendszerére vonatkozóan. Varga László állambiztonsági nyomozása „Mickey B” fedőnéven

¹ ÁBTL, 3.2.4-K-1799/, 1799/2. Az e szövegben idézett források innen származnak. – Az állambiztonság és a külpolitika kapcsolatáról részletesebben ld.: BENEDEK Márta: Az állambiztonság és a külpolitika kapcsolata Magyarországon 1945-1990 között. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 2016/2. 111–138. – A politikai és gazdasági hírszerzés történetéről TÓTH Eszter: A politikai és gazdasági hírszerzés szervezettörténete. *Betekintő*, 2011/2. http://www.betekinto.hu/2011_2_toth_e

zajlott. A dossziékban találhatóak jelentések mind magyarországi, mind külföldi ügynököktől Varga László személyére vonatkozóan: emigrációs időszakáról és korábbi életéről is.

E tanulmány célja kettős: bemutatni, hogyan működött az állambiztonság megfigyelési gépezete olyan politikus esetében, aki emigrálni kényszerült. Másrészt az állambiztonság által összegyűjtött források – elsősorban magánlevelei – alapján ábrázolni tudjuk a politikust mint magánembert is: nyitottságát a világra, gondoskodását, szociális érzékenységét. Varga László 1948 novemberében emigrált, előbb Grazban, majd Salzburgban élt, innen került Svájcba, végül az Egyesült Államokban telepedett le.

A Belügyminisztérium II/3 B alosztályának 1961. január 11-i feljegyzése az első, melyet a dosszié tartalmaz. Eszerint dr. Csikós Imre rendőr százados ellenőrizte, hogy Varga László azonos-e azzal a dr. Varga Lászlóval, aki 1947-ben a Demokrata Néppárt színeiben indult az országgyűlési képviselőválasztáson. A rendőr százados felkereste Varga László korábbi lakhelyét, ahol 1944. május 23–1948. április 14 között élt, a Budapest, IV. kerület Galamb utca 4-es számú házat. Ott elbeszélgetett Berényi János elvtárrsal, aki a Magyar Horgász Szövetség főtitkára volt. Ő csak halványan emlékezett Varga ügyvédre, azonban ismerőse, dr. Janitsári Miklós, aki akkoriban a ház gondnoka volt, információkkal is szolgált. Úgy jellemezte, hogy Varga a házban folytatta ügyvédi praxisát, ami „igen jól ment”. Külföldre távozásáról a szintén a házban lakó dr. Konkolytól értesült, aki hamarosan szintén – a kor szóhasználatával élve – disszidált. Az intézkedési terv szerint jellemzést írtak Varga Lászlóról két olyan ügynökkel, akik egykoron a DNP tagja voltak, és felkutatták Varga édesapját, Varga Gézá,² akit az Útlevélosztály segítségével találták meg: 1960. szeptember 7-én három napra utazott ki Bécsbe és ott találkozott fiával. Az állambiztonság hibának tartotta, hogy az édesapa kiutazását nem akadályozták meg.

Az édesapa azzal az indokkal kért látogató útlevelet, hogy kint élő nagynénjét keresi fel, és beteg szemét egy bécsi specialistaival kívánja megnézetni. Meghívólevelet Gustav Cernytlől kapott. Bár Varga kérelmében megjelölte, hogy fia kint él, az állambiztonság ezt nem ellenőrizte, és nem derült ki, hogy ő egy jelentős emigráns személy hozzátartozója. Ezen a gyakorlaton változtatni kívántak az állambiztonságiak.³ Amit az állambiztonság kudarcnak ítélt meg, nagy örömet szerzett Varga Lászlónak, aki a szép emléket 1961. június 13-i levelében idézte fel: „Minden héten visszagondolok a bécsi szép napokra és hálát kell adnunk a jó istennek, hogy ilyen

² ÁBTL, 3.2.4-K-1799/, 1799/2. Feljegyzés. Budapest, 1961. január 11 dr. Varga László ügyében. BM II/3 B alosztály.

³ Uo. Feljegyzés Varga László ügyében, Budapest, 1961. január 14.

szép napokat adott nekünk. Igazán szép volt, kedves volt és nem lehetett a részemre nagyobb örömet adni, mint együtt lenni ezeken a napokon. Nem mindennapi kegy és nem mindenkinek adatik meg, hogy még egyszer lássák egymást azok, akik szeretik, értékelik egymást.”⁴

Dr. Csikós Imre egyúttal olyan feljegyzést írt, amely megalapozta azt, hogy Varga Lászlót mint a Magyar Népköztársaság ellenségét megfigyeljék. Ez azt jelentette, hogy életrajzi tényeit e koncepciónak megfelelően csoportosították, illetve ferdítették el: „Varga László egyike volt azoknak, akik nyíltan fejtettek ki demokrácia-ellenes propagandát hivatalos beszédek alkalmával. [...] Parlamenti tevékenysége a fasiszták internálásának és halálra ítéelésének megakadályozására irányul.”⁵ A jelentés írója idézett Varga László beszédeiből. 1947. augusztus 16-án: „általános ma már, hogy piros tagsági könyvvel rendelkező emberek leinternáltatnak és elhurcoltatnak becsületes embereket.” Ez ráadásul igaz is volt, hogy ártatlan embereket hurcoltak el.⁶ Az 1961. január 18- feljegyzés szerint: „tevékenységét a nyílt kommunistaellenesség jellemezte. Beszédében állandóan amnesztiát követelt a fasiszták részére. Igyekezett minden eszközzel menteni az elítélt háborús bűnösöket. Képviselői tekintélyét erre a célra használta.”

Az I-es dossziében találhatóak Varga László rokoni, baráti körére vonatkozó kérdőjegyek is. A kérdőjegy a hálózati nyilvántartás naprakész állapotához szükséges egyik nyomtatványforma volt, személyes adatokat tartalmazott. Varga László környezetéből az alábbiaknak van kérdőjegye iratanyagában: édesanyja, Varga Gézáné, édesapja Varga Géza, anyósa, Sebesta Ottóné, apósa, Sebesta Ottó,⁷ barátja Bollobás Béla, Pozsonyi Emma, Pozsonyi Ferenc, Pozsonyi Ferencné, Zdánszky Oszkár.

⁴ Uo. Varga László levele édesapjának, 1961. január 13.

⁵ Uo. Feljegyzés. Budapest, 1961. január 11 dr. Varga László ügyében. BM II/3 B alosztály. Ez egy szó szerinti kivonat volt az 1948. december 16-i jelentésből.

⁶ BANK Barbara–GYARMATI György–PALASIK Mária: „Állami titok”. *Internáló- és kényszermunkatáborok Magyarországon 1945–1953*. Budapest, L’ Harmattan, 2012.

⁷ Sebesta Ottóra így emlékezett vissza dédunokája: „Sebesta Ottó a dédapám volt, meglehetősen érdekes személyiséggel. Egy Nyitra megyei szlovák lakosságú városkában, Holicsban született az ottani cipész fiaként, és katolikus papnak tanult, majd állt. Sok minden érdekelt, a nyelvek, a természettudományok, a filozófia. Tizenkét nyelven beszélt, köztük szlovákul, magyarul, németül, latinul, görögül, héberül, angolul, franciául, eszperantóul. Érdekes korabeli romantikus történet lehetett, amikor egymásba szerettek egy fiatal bárólánnyal, Naményi Ilonával, Ottó papa otthagya az egyházat, összeházasodtak, született három gyermekük, akik az unokáikhoz hasonlóan ógörög neveket kaptak: Ichór, Niké és Ofélia. (...) Az említett filozófiai jellegű könyve mellett természettudományos könyveket is írt, pl. fizika tankönyvet „a felső kereskedelmi iskolák számára”. <http://www.thesecond.hu/node/10298#comment-143622> Kötete: SEBESTA OTTÓ: *Sokan vannak a hivattottak, kevesen a választottak*. Budapest, kiadó nélkül, 1933.

Az MSZMP KB Politikai Bizottsága 1957. október 29-én fogadta el az operatív nyilvántartás felülvizsgálatát és kategóriáit. Az MSZMP KB Titkársága 1959. szeptember 8-i ülésén tárgyalta az erről szóló jelentést. A II/11-es osztály 1959. augusztus 19-i dátumú jelentése szerint kutató nyilvántartásba került 107 645 fő, és továbbra is a nyilvántartásban maradt 191 277 személy.⁸

Alapnyilvántartásban tartották nyilván mindazokat, „[...] akik a fennálló társadalmi rendszer ellen bármilyen tevékenységet kifejtettek, vagy a rendszerrel szembeni ellenséges viszonyuk feltételezhető volt. Itt tartották nyilván például az államellenes bűncselekmények elkövetőit, az ellenzéki csoportosulások szervezőit és hangadóit, a rendszerellenes vallási mozgalmak vezetőit, az ellenséges emigráns szervezetek tagjait, az 1956-os forradalom tevékeny résztvevőit, de az 1945 előtti államigazgatás vezető tisztségviselőit is.”⁹

1963. április 30-án Varga állambiztonsági K ellenőrzését meghosszabbították, azzal a céllal, hogy megpróbálják ügynöknek beszervezni, azonban ez a kísérlet sikertelen maradt.¹⁰ A K ellenőrzés azt jelentette, hogy az állambiztonsági szervek a bizalmas nyomozás alatt álló személy postai küldeményeit felbontották, illetve esetenként elkobozták.¹¹

Gyermekkoráról Varga így írt sógorának: „Valóban a fiatalság szele üdén és élteőn viszi a problémákat. Igazán szegény környezetben nőttem fel, Fecske u. 34. szám alatt, ahol egy szobában aludtunk (mama, papa, bátyám, aki 1924-ben meghalt és én). Mégis soha nem éreztem, hogy szegény vagyok, mert szépnek találtam a körülöttem forgó világot, még akkor is, ha láttam a hibákat. Sport, színház, könyv, lányok annyi izgalmat és szépet adott, hogy nem volt időm megállapítani, hogy volt olyan tél (1924), amikor nem volt télikabátom. Jó anyámat én vigasztaltam, hogy ne írjon, nem kell nekem télikabát. Igaz, hogy az utcán szaporán kellett szednem a lábamat, hogy ne fázzak... szóval az ember megelégedettséget, egyensúlyát magában hordozza és bár a körülmények óriási hatással vannak az emberre, talán a legnagyobb az maga az ember.”¹²

Az USA-ban újra el kellett végeznie az egyetemet: „Újból kezdtem hivatásomat, beültem nyolc évvel ezelőtt az egyetem padjaiba és végig csináltam ismét a jogot. Ugyanis itt semmi kedvezményt nem adnak arra, hogy már ügyvéd voltál. Napköz-

⁸ BARÁTH Magdolna: *Az állambiztonsági iratok selejtezése, megsemmisítése*. <http://www.rev.hu/rev/html/hu/ugynok/aktak/barath.html>

⁹ <http://www.abtl.hu/node/334>

¹⁰ ÁBTL, 3.2.4-K-1799/, 1799/2. Feljegyzés 1963. április 30 Mickey B fedőnevű jelölt ügyében, 5/4. sz. utasítás Washingtonba. Budapest 1962. április 16.

¹¹ <http://www.abtl.hu/szakszavak/>

¹² ÁBTL, 3.2.4-K-1799/, 1799/2. New York, 1965. január 28.

ben dolgoztam, este tanultam és letettem az ügyvédi vizsgát is, ami kegyetlenül nehéz itt, sokkal nehezebb, mint otthon.”¹³

Utazásairól beszámolt apósának és anyósának írott leveleiben. Nagyon érdekes, hogy látta az egyes országokat, településeket. Panamáról írt beszámolója 1961. november 25-i magánlevelében: „A nyelv spanyol, a szokások erősen Észak-Amerikaiak. A külső is. Benzinállomások, étkezés, restaurant már nem őrzött meg semmit a régi időkől. A csatorna viszont lenyűgöző. Kb. egy napot vesz igénybe, amíg a hajók az egyik járatból a másikba, víztöltések művészetén áthaladnak. Térképre nézve bizony sok időt takarít meg a csatorna. Amikor ott álltam a zöld pázsiton, kellemes tengeri szélben két hajó ült a zsilipeken, várva leeresztésüket, hogy azután tovább cammoghassanak a zsilipeken, várva leeresztésüket, hogy aztán továbbcammoghassanak.”

Elmélkedett a háztartások gépesítéséről, a technikai haladásról is: „Én is érzem, hogy a technikai könnyítés valami oknál fogva nem adja meg azt a pihenést, amit a feltalálók vélelmeztek. Amerikában elbűvölik a háziasszonyokat azzal az ezer és ezer szerrel, készítménnyel, ami megkönnyíti a főzést, mosogatást, törülgetést, takarítást és mindent. Mégsem hiszem, hogy a világon van annyi fáradt háziasszony, mint itt. A repülő is sok tekintetben hasonlít. Azt elismerem, hogy óriási „haladás”, ha a tengeren nem hetekig, vagy napokig, de órák alatt át lehet repülni. Sok esetben ez nagy előnye az emberiségnek. A kérdés azonban az, hogy mit nyerünk a megtakarított idővel? Hasznos dologra, magunk vagy a világ, ami összefügg használjuk-e fel, vagy pedig az egyik rohanásból a másikba vágódunk. Úgy látom, hogy néhanéha az embertől még azt az időt is elvették, amit a hajón, vonaton töltött, amit kénytelen volt pihenni. A technokráciának megvannak az óriási lehetőségei, főleg azon a vonalon látom, hogy a dolgozóknak itt Amerikában nem kell olyan erőt kifejteni, mint régen nálunk, mert mindent a gép intéz. Tehát a fizikai kimerültség csökken. ha azonban az így nyert erőtbbletet nem jól használják fel és főleg nem belső elmélyülésre is, akkor a fejlődést lényegében nincs meg, mert a nyert szabadidőt rosszra, fejlődést gátló cselekményekre használják fel.”¹⁴

Columbiában lesújtotta a mélyszegénység látványa: „A főváros, Bogota 3000 méteres magasságban fekszik a tengerszint felett. Amikor a gép leszáll, úgy érzed magad, mintha valamelyik ázsiai fennsíkon volnál. Kopár, szeles, vad. Nem is tudja az ember, a gép miként szállt le a hegycsúcsokkal körülvett fennsíkon. A város szegény, a nép még inkább. Sok a rongy az embereken, kevés a ruha. ételek silányak. Nagy a különbség az osztályok között. Egy pár nagyon gazdag ember és nagyon sok

¹³ Uo. New York, 1963. február 11.

¹⁴ Uo. New York, 1961. június 21.

szegény. A szegénység és az éhség feszülő ereje ott van a levegőben. [...] Egész Dél-Amerikában itt volt legmegrázóbb élményem. [...] Elmentem kb. 40 kilométerre Bogotától egy indián piacot megnézni, ahová a környékről szamarakon, mezítláb jönnek az indiánok, hogy adjanak vagy vegyenek. A legnépszerűbb áru a kabátot helyettesítő gyapjúkendő vagy inkább panyóka, amit a fejen áthúznak és a vállalt borítja. Esőben, napban, hidegben kitűnő. A népművészet egyik-másik darabja nagyon szép. [...] Azután következő lacipecsenyét, rossz szagú hurkákat a mezítlás kis gyerekek tátott szájjal nézik és igyekeznek a párolgó gőzből annyit beszippantani, amennyit csak tudnak. Ez ugyan csak az étvágyukat növeli, de a tiltott szippantás még így is örömet okoz.”¹⁵

Kajmán-szigeteki utazásáról így számolt be 1961. december 20-án anyósának és apósának: „Az egész sziget ilyen apró kis korálokkal, gyöngyszemekkel van körülvéve, küldök belőle egy kis mutatóványt a levélbe tett kis csomagban. Érdekességét akkor látjátok, ha vízbe teszitek és meglátjátok, hogy megőrzi önállóságát, egyéniségét, nem olvad, nem társul semmihez. Olyan a korál, mint a tiszta, egyenes jellemű ember, akit akárhová dob a sor, akárhová hajítják, nem vegyül, nem társul, mert értéke anyagfeletti és magasabb régiókba tartozik. A korál már magában hordja belső értékét, nem kell rajta változtatni, már csak ad, de el kell fogadni, ahogy van, értékelni, becsülni kell, de rajta már nem szükséges változtatni. Ilyen korál anyag volt a Niké, de ilyenek vagytok ti is.”

Beszámolt az utazásokkal kapcsolatos nehézségekről, a fáradtságról is: „Mióta megjöttem, nyakamba szakadt minden. Amennyit pihenek utazás közben (ha ugyan pihenés 50 nap alatt 26-szor le és felszállni, ami nemcsak a fizikai fel- és leszállást jelenti, de ugyanannyiszor be- és kicsomagolni, repülőtereken várni, vámvizsgálatokon átmenni – mindenki gyanús, aki él – 40–50 fokos melegben primitív repülőtereken, nem egyszer egy korty víz sincs topogni és nem tudni, hogy a gép egy óra múlva megy vagy egy nap múlva megy, mert Dél-Amerikában mindent nagy »Lamagnana« – holnap köpönyegével takarnak be (szóval mégis, amennyit az ember pihen, vagy inkább felfrissül a sok új élmények hatására, annyi energia elvész az érkezés után a várakozó feladatok következtében.) Sok mindent kell tennem és ha ez nem is fáraszt, szétforgácsol.”¹⁶

Mindennapjairól barátjának, Zdánszky Oszkárnak is beszámolt, többek között arról, hogyan nem sikerül főznie magának: „Mindenesetre az biztos, hogy a világon én főzöm a legrágább ételleket. Ha egy évben egyszer–kétszer elhatározom, hogy főzök magamnak (különben a magyar férfiak itt remek szakácsok) és felteszem az

¹⁵ Uo. New York, 1961. július 20.

¹⁶ Uo. New York, 1961. május 26.

edényt az étellel, már jó előre élvezem, hogy végre »home made« – otthon készült friss ételt eszem, nemsokára haraggal gondolok a szomszédra, hogy furcsa szagú ételeket főz és áthatol az illat a falakon is. Nemsokára azt hiszem, hogy valami ég a lakásban, mert miközben olvasok tele füsttel a szoba. Azután rájövök, most már nem tudom, hányadszor, hogy semmi más nem történt, mint a drága edényem elégett, feketévé, szénné vált, mert elfelejtkeztem, hogy feltettem valamit. Azután kiszámítom, hogy a Waldorf Astoriában olcsóbban ehettem volna, ha beleszámítom a nyersanyagot és az edényt.”¹⁷

Munkájáról írta anyósának: „Tizenegy óra felé jár az idő, de még mindig az irodában vagyok. Így van ez, még a jóléti Amerikában is. Biztos, ha valaki azt vallja bárkitől, hogy »amerikai ügyvéd«, rögtön rózsaszín dollárok és vastag jólét jut eszébe, de nem a küszködés, amin itt keresztül kell rágnunk magunkat.”¹⁸

Honvágjáról: „Haza mindig vágyok és a bensőmben ez a láng sohasem alszik ki, csak ha én is végleg elaludtam. Ugyanis kinti életem első hónapjaiban felállítottam magamnak egy szabályt, amit sok embernek elmagyaráztam: úgy gondolkozni, mintha holnap hazamennék, és úgy dolgozni, mintha soha. Ez az egyensúly titka, de sokszor magam elé képzelem mindazt, ami oly csodálatosan szép és kedves volt, mulatságos és színes, vonzó és lendítő, de arra is gondolok, hogy csak talán korunk termékei voltak és hiába keresem őket, már én sem vagyok, az, aki voltam.”¹⁹

Az amerikai életről: „Az előrejutásnak itt ugyanis nem alaptörvénye a kihalási rendszer, hanem hogy ki képes az érdekelt intézményt eredményesebbé, hasznot hajtóbbá, a nép részére vonzóbbá tenni. Ennek forrása az ötlet, amely új ruhába öltöztet mindent. Én ezt az egész világot az ötletek kontinensének tartom, mert itt nagy karrierek és gazdaságok alapja, hogy valaki azt mondja a másiknak, hogy »uram, ön nem jól csinálja üzletét, hasznosabb lenne, ha ezt és ezt tenné«, vagy »uram, van egy jó színdarabom, a közönség ömleni fog«, vagy »remek könyvem van, a közönség enni fogja.« [...] A könyvek ezreit tartják eléd és okvetlenül veszel egyet. A színházi élet vonzó tálalása akkor is elvisz valamelyikbe, ha különben nem mennél, mozirol nem is beszélek. Ez áll a koncertokra (sic!) és a száz és száz kiállításra. De ez áll gasztronómiai élvezetekre. Hazafelé menet megveheted a kész sült csirkét (1 dollár 30 cent), úgy szintén a felvágott kenyeret, a kész salátát, a tört krumplit, amit otthon két perc alatt elkészítheted a kész porból és a süteményt frissen kiveszed a celofánból. A bevásárlás 15 perc, elkészítés, pontosabban kicsomagolás pár perc és kész a vacsora. No persze az ízekben messze vagyunk jó anyám csirkéjétől és mindentől.

¹⁷ Uo. New York, 1961. június 12.

¹⁸ Uo. New York, 1962. október 30.

¹⁹ Uo. II. kötet 100. dátum nélkül.

De az időmegtakarítás miatt lemondasz az otthoni pepecselésről, amire az átlag amerikai embernek nincs ideje, de tehetsége sem. (Ezért tanulnak meg itt a magyar férfiak főzni, hogy néha jó vörösbor mellett magyaros ízeket csúsztassunk le ízekre vágyó gyomrunkba.)²⁰

A messzi távoból is igyekezett gondoskodni szeretett hozzátartozóiról: „Édes anyus, küldtem neked karácsonyra egy szokott csomagot, míg a kislányoknak egy szokott édességeket tartalmazó csomagot. A telekre vonatkozóan ne legyen gondod, el kell adni, legyen, és elszámoljuk, ti a vételárat Öcsivel elosztjátok. Írjál anyus, hogy mit küldjek a ti alapotokból, anyagi nehézségek enyhítésére, elvégre ezért van.”²¹

Édesapjának írt levele: „Remélem, az ünnep ma is szép és barátságos otthon. Küldtem édesapjának karácsonyra egy csomagot, amiben egy kis kávé, tea, itóka lesz. Édesapa mondja meg Schneiderné asszonynak, hogy a kis fiúnak küldtem egy kis édességet, amiben egy kis csokoládé meg konyakos meggy és egyéb apróságok lesznek. Ez megérkezik karácsony előtt.”²²

Elhunyt felesége²³ emlékét is ápolta, vele kapcsolatos gondolatait is megosztotta annak szüleivel: „Niké mintha tudta volna, hogy ma írok neked, mert tegnap ismétlenül vele álmodtam. Beszélgettünk, derültünk. Én évente négyszer-ötször álmodok, vagyis ezekről tudok, mert azt mondják az okosak, hogy minden éjjel álmodunk, de nem tudunk róla sok esetben. Álmaim majdnem mindig Nikével történnek. Olyan jó őt így is visszalátni. Gondolom, azért álmodtam vele, mert amerikai ügyvédkollegámnak tegnap este sokat beszéltem arról az amerikai körutunkról, amit Nikével 1954-ben tettünk és életünk egyik legszebb utazása volt és amelyről 16 mm-es mozgó filmem is van, de az elmúlt négy évben nem volt lelkierőm levetíteni. Talán az idén.”²⁴

Kedves vigasztaló szavakat írt itthon rokonoknak, barátoknak családtagjuk elvesztése esetén: „Mivel régen eljöttem hazámból, előttem még az egészséges, délceg Gyuri bácsi van, aki hetykén sétált és vidáman tréfálgzott. Mivel előttem egy erőteljes ember emléke áll, bizony nem könnyű beleképzelnem magam a szomorú helyzetbe. Nem akarok vigasztaló szavakat írni, mert egy hűséges férj elvesztésénél és apa távozásánál ennek nincs ereje. Inkább csak annyit akarok írni, hogy a Jóisten

²⁰ Uo. II. 98. dátum nélkül.

²¹ Uo. New York, 1961. november 25.

²² Uo. New York, 1961. november 25.

²³ Sebesta Niké 1957-ben, 37 évesen hunyt el. Édesapja Sebesta Ottó (1871–1962), édesanyja Naményi Ilona (1890–1986) volt. Testvérei: Sebesta Oprys (1914, Mendelényi Miklós felesége, gyermekei: Mendelényi Alán és Mendelényi Zoárd) és Sebesta Ichor (1914–1976) voltak.

²⁴ ÁBTL -3.2.4-K-1799/, 1799/2. New York, 1961. június 20.

megadta neki, hogy szép házaseletet élt, derék gyerekeket nevelt fel, így földi életét becsülettel teljesítette, és az ismeretlen világban odaát meg fogja kapni érte a jutalmát.”²⁵

Ismeretlen emberek is segítséget kértek Varga Lászlótól, hogy külföldre szakadt hozzátartozójuk felkutatásában segítsen: „Nagy kéréssel fordulok önhöz, mint ismeretlen. Fiunk, Szilágyi Gyula 1956. november 19-én kiment Kanadába. 1957 óta Toronto Ontarióban telepedett le. 1959. június 23-án kaptuk tőle az utolsó levelet, azóta semmi pozitívat nem tudunk róla. Barátjával érintkezésbe léptünk, írtunk neki, Kubik József nevű barátjának, ő azt a választ adta, ő úgy tudja, hogy Mountain Hamilton Ontario Canada tudószanatóriumába vitték, mink írtunk oda, semmi választ nem kaptunk, barátjától sem. Nagyon szépen megkérjük a doktor urat, ha lehetséges, a kanadai Vöröskereszt útján érdeklődni, hogy az által megtudhassuk, él-e vagy mi van vele.”

1960 decemberében emigráns magyar lapok számára írt levelet Varga László, annak érdekében, hogy a magyar delegáció mandátumát továbbra is utasítsák el az ENSZ-ben.²⁶ Varga hangsúlyozta, hogy 1956 óta négy esetben hoztak döntést a magyar delegáció mandátumáról,²⁷ azt sem elutasítva, sem elfogadva, tehát megtűrt helyzetben tartva a magyar delegációt. Varga hangsúlyozta, hogy a forradalomnak ez jogi eredménye volt. Az ENSZ Közgyűlés 1957. szeptember 14-i határozata megállapította, hogy: „A Szovjetunió az Egyesült Nemzetek Alapokmányát megszegve Magyarországot megfosztotta szabadságától és függetlenségétől, a magyar népet pedig attól, hogy alapvető emberi jogait gyakorolhassa. A jelenlegi magyarországi rendszer a szovjet fegyveres erejétől kapta hatalmát, a jelenlegi magyar tényezők meggátolják, hogy a magyar nép gyakorolhassa emberi jogait.” 1960-ig a magyar ügyben a közgyűlés 22 határozatot szavazott meg, ezeknek lényegi elemei voltak: „1. a szovjet kormány Magyarországról vonja ki csapatait, 2. Magyarországon a képviselőház és a kormány a magyar nép szabad választása révén alakuljon meg. 3. A magyarországi rendszer tartsa tiszteletben a magyar nép alapvető jogait.”²⁸

²⁵ Uo. New York 1961. december 14.

²⁶ A magyar kérdés az 1956-os magyar forradalom eltírása miatt egészen 1962-ig az ENSZ napirendjén volt. Részletesen ld. erről: *A forradalom és a magyar kérdés az ENSZ-ben 1956–1963.* szerk. BÉKÉS Csaba és KECSKÉS D. Gusztáv. Budapest, Magyar ENSZ Társaság, 2006. <http://mek.oszk.hu/12900/12960/12960.pdf>. Mint közismert, Povl Bang-Jensen tragikus halála is a magyar ügyhöz köthető. LIDEGAARD, Bo: *A legmagasabb ár - Povl Bang-Jensen és az ENSZ.* Budapest, Magyar Könyvklub, 2000. – NAGY András: *A Bang-Jensen ügy – '56 nyugati ellENSZélben.* Budapest, Magvető, 2005.

²⁷ ÁBTL -3.2.4-K-1799/, 1799/2. 1957. február 21, 1957. december 10., 1958.. december 13., 1959. december 10.

²⁸ Uo. 1960. december (nap megjelölése nélkül).

Kerekes fedőnevű ügynök 1962. április 6-i jelentése – melyet a II/3-B alosztálynak adott – az amerikai emigráció meghatározó alakjaként mutatja be Varga Lászlót. Azok közé tartozik, akiket úgyszólván soha egyik frakció részéről sem ér támadás. Döntő szerepet játszott az emigráció által szövegezett valamennyi nemzetközi jogi diplomáciai síkon előterjesztett tervben, memorandumban.

Tanulságos áttekinteni, hogyan próbálta meg a magyar hírszerzés sikertelenül beszervezni Vargát.²⁹ Felkeresték édesapját, mintha a Magyarok Világszövetségének képviselői lennének. Az apával levelet írtattak a Magyarok Világszövetségének, melyben kérte a szövetséget, keressék fel fiát és tájékoztassák a konzuli útlevelelben rejlő lehetőségekről. Ezt a levelet átvették az apától és hivatalos iktatószámokkal látták el (Magyarok Világszövetsége és Külügyminisztérium). A levél birtokában a New Yorkban levő, a Külügyminisztérium alkalmazásában álló állambiztonsági megbízott, Szücs elvtárs feladata az volt, keresse fel Varga Lászlót New York-i lakásán 1962 májusában, mely egyúttal ügyvédi irodájaként funkcionált.³⁰ Közölje vele, hogy a Magyar Népköztársaság diplomáciai testületének tagja és édesapja kérelmére keresték őt fel. Bár időközben az édesapa elhunyt, így a titkosszolgálati munkatárs feladata volt részvétét is kifejezni. Ezután adja át a levelet Varga Lászlónak és biztosítsa arról, hogy a hazalátogatás lehetősége továbbra is fennáll számára. A titkosszolgálat embere javasolhatja neki édesapja sírjának meglátogatását, sírkőállítását is.

Ha ezekre Varga László pozitívan reagált volna, akkor beszélgetniük kellett volna a konzuli útlevelel adta előnyökről: haza tud vele látogatni és utána vissza tud térni külföldre (nem tartják Magyarországon).³¹ Ha Varga László kifejezte volna szándékát arra vonatkozóan, hogy konzuli útlevelet kér, de fél hazautazásának következményeitől, akkor az állambiztonság alkalmazottjának közölnie kellett volna vele, hogy agggodalmi természetűek, de a Külügyminisztérium nevében biztosítja őt arról, hogy a látogatás zavartalan lesz. Ha negatívan reagált volna, akkor azt kellett volna mondania a titkosszolgálat emberének, hogy ezzel megszűnik a hazalátogatási lehetősége. Édesapja gondozónőjét, Schneidernét is tájékoztatni fogják arról, hogy Varga már nem gondol édesapjára, elfelejtette, sírjához kimenni nem akar. Amennyiben

²⁹ Uo. 5/4. sz. utasítás Washingtonba. Budapest 1962. április 16. 278.

³⁰ 121. E. 31 St., Apt. 6-D New York 16 New York.

³¹ KRAHULCSÁN Zsolt: *A be- és kiutazások állambiztonsági- és pártellenőrzése (1956–1964)*. In: *Betekintő*. 2010/1. <http://www.betekinto.hu/en/node/8> – Az Elnöki Tanács 6/1961. számú határozata alapján a Kormány határozatot hozott a konzuli útlevelek kiadásáról és a disszidens hozzátartozók kiutazásának engedélyezéséről. *Törvények és Rendeletek Hivatalos Gyűjteménye, 1961*. Közvettes az Igazságügy Minisztérium közreműködésével a Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány Titkársága. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1962, 179.

ennek hatására pozitívan reagál, akkor tájékoztassa arról, hogy hazautazási terveiről senkinek nem beszélhet.

Azonban konkrét időpontot nem mondhat, a látogatásnak váratlannak kell lennie. Az 1962. július 11-i feljegyzés szerint a kapcsolatfelvétel nem sikerült, bár kétszer is megkísérelte az állambiztonság tisztje a kapcsolatfelvételt, mivel „erős figyelés alatt volt”.³² Sebesta Ottó, Varga László apósa is elhunyt, erről szintén készített egy feljegyzést a titkosszolgálat, hogy a titkosszolgálat alkalmazottja ezt is vegye figyelembe, amikor megkérnyékezi Vargát.³³ Végül 1962. július 13-én Szücs találkozott Varga Lászlóval. Ekkor Varga azt mondta, hogy a konzuli útleveél érdekelné, de titokban nem tarthatja hazautazási szándékát, mivel arról barátai tudnak.³⁴ A találkozóról részletes jelentés is készült, melyben a titkosszolgálat megállapította, hogy Varga Lászlót nem lehet beszervezni: „[...] mint embertípus, nem látszik alkalmasnak, hogy vele konspiratív kapcsolatot létesítsünk, talán nem korai annak megállapítása, hogy politikai és egyéb vonatkozású ellentétei velünk szemben igen erősek és nem valószínű, hogy hazalátogatása lehetőségéért hajlandó lesz arra, hogy velünk konspiratív kapcsolatot létesítsen.”³⁵ A jelentésben így ábrázolták életkörülményeit: „[...] lakása elhelyezéséről ítélve közepes, berendezését látva eléggé jómódban él. Felesége halála óta egyedül él, sokat dolgozik, mint praktizáló ügyvéd és mint a Nemzetközi Jogászszövetség vezetője. Külsőre nevezett jó megjelenésű, mintegy 45 évesnek kinéző úriember. Választékos, udvarias modora van.”³⁶

A találkozó körülményeit is érdemes felidézni. 11 órakor hagyta el Szücs a szállodát, és ment Varga László lakására. A liftkezelő mondta neki, hogy délután 13–14 óra között érdemes próbálkozni, Varga László akkor tartózkodik otthon. Varga konyhával fogadta az ügynököt és elbeszélgetett vele. A magyar titkosszolgálat nem mondott le beszervezéséről és még 1963 májusában is napirenden tartották a kérdést.³⁷ Annak ellenére történt ez így, hogy Varga nem volt hajlandó személyesen találkozni az állambiztonság emberével, aki: „Rövid telefonbeszélgetés elején meghívta nevezett aznap ebédre, mire az azt válaszolta, hogy szívesen elfogadná a meghívást, de nem tudja ezt megtenni, mert épp csomagol és egy fél óra múlva indul vakációra, ahonnan csak a Labor Day (szeptember 3.) után jön vissza.”³⁸

³² Utalás az amerikai titkosszolgálat embereire.

³³ ÁBTL, 3.2.4-K-1799/, 1799/2.1962. július 13-i feljegyzés.

³⁴ Uo.1962. július 21-i feljegyzés.

³⁵ Uo. Jelentés, Washington, 1862. július 18.

³⁶ Uo.

³⁷ Uo. Jelentés, Budapest, 1963. június 22.

³⁸ Uo. Jelentés, Washington, 1962. augusztus 20.

Az 1962. szeptember 22-i feljegyzés tanúsága szerint: megkísérelték Varga Lászlót rávenni egy kapcsolatfelvételi találkozóra. Az ebédmeghívás elől kitért a telefonbeszélgetés során. „Az elvtársak kérdésére kijelentette, hogy még nem tudja a választ megadni konzuli útlevelérés ügyében.”³⁹

Varga László magyarországi baráti köréből is beszerveztek ügynököt. Az 1963. április 22-i feljegyzés tanúsága szerint: „K ellenőrzés során megállapítottuk, hogy Mickey B fedőnevű jelöltünk levelezőkapcsolatban áll a III/III. Csoportfőnökség 3/B alosztálya által foglalkoztatott Roberto fedőnevű ügynökkel. Roberto Mickey gyermekkori barátja, együtt nevelkedtek, kapcsolatukat Mickey disszidálása után is fenn tartották, illetve tartják. Mickey bizalommal van iránta. Robertot 1956 tavaszán a Budapesti Rendőrfőkapitányság Államvédelmi Főosztályának 5-ös alosztálya szervezte be, a belső reakció vonalán foglalkoztatta. Eredményes munkát végzett, több beszerzés előkészítésében vett részt. Roberto közismert orvosi szaktekinetly, több, külföldön megrendezett orvos kongresszuson vesz részt, illetve vett részt. Ezt a lehetőséget felhasználva csoportfőnökségünk egy alkalommal Párizsba, két alkalommal Svájcba, egy alkalommal Ausztriába utaztatta, feladatokkal bízta meg. Feladatait jól végrehajtotta, írásos anyagokat adott az emigrációról és más tudományos munkakörben dolgozó személyekről.” Az ügynököt szintén arra szerették volna használni, hogy Varga László beszervezését elősegítse, de eredménytelenül. Mivel Varga László ügyvédi praxisa során kivándorló magyarok örökösödési ügyeit is intézte, így azzal is megpróbálkozott az állambiztonság, hogy az ehhez szükséges okiratokhoz is csak úgy juthasson hozzá, ha ezért ügynöki ellenszolgáltatást tesz, de ez a próbálkozás is eredménytelen volt.

Az állambiztonság számára az szolgáltatott ürügyet, hogy Varga László ügyvédi munkája során magyar állampolgárok letelepedési ügyeivel, kettős állampolgársági ügyekkel, hagyatéki ügyekkel foglalkozott. Egy ilyen ügy kapcsán 1963. január 10-én kérelemmel fordult Tamási település Tanácsához. B. Anna örökbefogadási okiratait kérte, melyet Lippai József közjegyző megtalált és engedélyt kért az Igazságügyi Minisztériumtól, hogy azt elküldhesse. Azt a választ kapta, hogy az Igazságügyi Minisztérium felkérte a Külügyminisztériumot, hogy az okmányok meglétéről értesítse a kérelmezőt. Az állambiztonság ezt az esetet reális lehetőségnek gondolta arra, hogy Varga Lászlóval ismételten megpróbálják felvenni a kapcsolatot. A terv a következő volt: a Külügyminisztérium utasításának vétele után Vándor József⁴⁰ elvtárs keresse fel Varga Lászlót, közölje vele, hogy a Magyar Népköztársaság washingtoni nagykövetségének beosztottja. A Külügyminisztérium utasításának vég-

³⁹ Uo. Feljegyzés, Budapest, 1962. szeptember 22.

⁴⁰ Vándor József (1909-?) a Külügyminisztérium I. osztályú titkára volt.

rehajtójaként érkeznek, mivel az igazságügyminisztérium válaszát hozta B. Anna örökbefogadási ügyében. Közölje vele, hogy ilyen okmányokat csak külügyminisztériumi engedéllyel kaphat. Hozza tudomására az Igazságügyminisztérium válaszát és kérdezze meg tőle, pontosan milyen okmányokra van szüksége, és a jövőben is segítenek neki.⁴¹ Vándor Józseffel végül 1963. május 17-én találkozott.⁴² Miközben beszélgettek, Vargát több ügyfele is kereste telefonon, köztük Karády Katalin is, de ügyfele volt Zilahy Lajos író is.

Zilahy Lajos alakját így jelenítette meg Varga László: „Az ember bizonyos koron túl (ő, Uram, már 50 elmúltunk) már csak a tiszta értékek felé vonzódik. Annál inkább, mennél kevesebb van bennünk. Barátaimmal és ismerőseimmel töltött esték néha a reggelbe nyúlnak, csak ezért érdekesek. Jó szakembernek nem nehéz lenni, de embernek igen. A világban egyre több a jó szakember, de egyre kevesebb az ember. Tegnap Zilahy Lajossal töltöttem egy estét és ezekről a problémákról elmélgedtünk, amelyet azonban mindig felold Zilahy anekdotázó kedve, mert a végén két-három storyt mond, hogy még reggel is nevetek rajta. Úgy látszik, a magyar írók mind egyformák. Zilahy is, mint Bernard Shaw vagy Molnár, teleaggasztják magukat napi problémákkal és miközben emiatt panaszkodnak vagy nyögnek, izzadják ki az irodalmi gyöngyszemeket. Zilahy is állandó nagy problémája között írta meg regényét (Bíborszázad), amely már spanyolul is megjelent s történelmi érdekessége mellett humortól sem mentes.”⁴³

Ugyanebben a levélben megemlékezett Karády Katalinról is: „Minden problémája mellett ezért becsülöm egy másik ügyfelemet, Karády Katalint is, mert önmagát adja. Nem celofán mögül kukucska ki, és nem kő alól lesi a hatást.”

E levélben kitér arra is, hogy miért nem óhajtott még Magyarországra hazatérni, és beszámolt a nála tett állambiztonsági látogatásról is, azonban azt vagy nem realizálta, hogy állambiztonsági látogatás volt vagy a levélben nem írta meg. Tegyük hozzá, az állambiztonság készített magánleveleiről másolatot is. „Sokat gondolkodom, hogy hazalátogassak. Erre még félhivatalosan is felkértek, de úgy érzem, még korai. Nem mintha bármitől félnék, vagy csak aggódnék is, de álmaimat nem akarom széttörni. Nekem még a haza sokat jelent, a vérkeringésemben minden magyar. Az elmúlt 15 évben teljes szabadságban éltem és élek, magam is rendíthetetlen híve voltam az emberi jogoknak. Azt hiszem, ebben az átítatott énemben még korai volna a hazalátogatás. De érzem, hogy eljön majd az idő. Életem hátralevő részét otthon szeretném eltölteni, persze nem tudom, mikor következik be és örökké hálás leszek

⁴¹ Uo. 3/2/3. sz. utasítás Washington. 1963. március 9.

⁴² Uo. Jelentés, Washington, 1963. május 27.

⁴³ Uo. Levél Bollobás Bélának. 1963. augusztus 8.

a Nyugatnak és Amerikának, amely nélkül nehéz megérteni az új embert, az új világot és az egység felé törő mindenséget.⁷⁴⁴

Az élet értelméről: „Az nem érdekes, hogy megöregedtünk, vagy nem, mert a természet rendje ellen csacsiság volna védekezni, vagy lázongani. A kérdés, hogy életünket hasznosan töltjük-e és belső nyugalmunkkal, egyensúlyozottságunkkal, alkotó légkört teremtünk-e magunk körül vagy sem. Tovább, hogy szakmánkban, tudományos vagy szellemi világunkban újat alkotunk-e vagy elősegítünk valamit. Ha igen, nem éltünk hiába.”⁷⁴⁵

Nyomon követte a futball világot is. „Turay József haláláról olvastam. Ő is korán halt meg. Bár sok ferencvárosi mérkőzést láttam, őt azonban nem sokat. Különben sem volt az ideálom, mert robotjátékos volt.”⁷⁴⁶

Olvasott magyar szépirodalmat is: „Tekintve, hogy állandóan olvasom, Németh László, Illyés Gyula, Tamási Áron, Veres Péter munkáit. [...] Én különben is Illyést szeretem a legjobban, mert ő nemcsak író, de költő is. Akárhol nyitom ki könyvét, két-három sor után ott vagyok, ahova fantáziája, színes képzelete elvisz. Önmagát adja, Nem takar, nem burkol, őszinte. Szép a nyelve is. [...] Tamási Áron álmodozásai, Veres Péter rusztikuma, Déry Tibor problémái, Zelk Zoltán versei, Féja Géza új területe, Rónay György novellái mind nemcsak kellemes percek, de sok tanulságot ad nekem.”⁷⁴⁷

Gyermekkori barátját, a Roberto fedőnevű ügynököt az állambiztonság szerette volna kiutaztatni Varga Lászlóhoz, ezért találkoztak vele 1963. augusztus 31-én. Az ügynök, úgy tűnik, húzódozott a feladat teljesítése elől: „Roberto elmondta, kiutazása csak kombinációval lehetséges. Jelenlegi munkahelyéről, közbejött akadályok miatt – a főorvos távolléte – szabadságra csak valamilyen orvosi kongresszusra szóló meghívó felmutatása ellenében jöhet el. Problémát jelent feleségének itthonhagyása is, ugyanis a turista utat, amint azt már jelentettem, közösen tervezték. Roberto viszont Mickey levelének hatására – az előző találkozón bemutatva – feleségét feltétekenységéből nem hajlandó magával vinni. Így utazása esetén távollétét legalizálni kellene.”⁷⁴⁸ Ezen érvek hatására az állambiztonság elállt a kiutaztatási tervtől. Az állambiztonság a dossziét lezárta, Varga Lászlót nem sikerült ügynöknek beszervezniük. A történet mindenestre tanulságos: sokszor felvetődő kérdés a szocialista időszak ügynökügyeinek vizsgálata kapcsán, lehetett-e ellentmondani szervezési

44 Uo. Levél Bollobás Bélának. 1963. augusztus 8.

45 Uo. Levél Bollobás Bélának. 1963. augusztus 8.

46 Uo. Levél Bollobás Bélának. 1963. augusztus 8.

47 Uo. Levél Bollobás Bélának. 1963. augusztus 8.

48 Uo. Jelentés, Budapest, 1963. szeptember 2.

kísérletnek. Úgy véljük, döntő tényező volt a konkrét ügy és az adott személyiség is, de mint Varga László esete is példázza, lehetett ellentmondani és tiszta embernek maradni.

